

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. дсн Галин Петров Горнев, ИИОЗ – БАН

За професионалната дейност на участниците в конкурса за академичната

длъжност „професор“, обявен от ИИОЗ - БАН, шифър 05.11.01,

Социология, професионално направление 3.1

Социология,

антропология и науки за културата, ДВ бр. 53 от 18.06. 2013 г.

Единствен кандидат в конкурса за академичната длъжност „професор“, организиран за нуждите на секция „Общество на знанието: наука, образование, иновации“ при ИИОЗ – БАН е доц. дсн Румяна Иванова Стоилова. Тя е родена в София през 1958 г. Завършва с отличен успех специалност "Социология" в Философския факултет на СУ "Св. Климент Охридски". През 2002 г. Р. Стоилова придобива званието "доцент" в Института по социология - БАН, а през 2012 г. получава научната степен "доктор на социологическите науки". В настоящия конкурс тя взема участие с общо 28 научни труда, осъществени в периода след нейната доцентура, от които една монография и 14 статии на български език, 12 статии на английски и немски езици, както и едно съставителство.

В следващите страници ще се постарая да хвърля повече светлина върху три, централни според мен, измерения на

професионалната активност на доц. Румяна Стоилова, които до голяма степен определят цялостната оценка на научната и продукцията или както следва: Първо, значимостта на научната проблематика, намираща се в центъра на изследователската и работа и, по-специално, в публикациите на кандидата; Второ, професионалното качество на представените за рецензиране текстове; И трето, естеството на научно-организационния и научно-политически принос на кандидатката при формирането дългосрочната стратегия на такъв институт с общонационално значение като ИИОЗ, възникнал в хода на неотдавна извършените от БАН нелеки реформи.

1) Осева тема в изследователските търсения на доц. дсн Румяна Стоилова е, най-общо казано, разгръщащата се пред нас коренна промяна в взаимоотношенията, стратификацията и, съответно, в (само)определението на половете като органична част от далече отиващата трансформация на глобалната социална система. Напълно естествено, всеобхватното реструктуриране на планетарния социо-културен, икономически и политически ландшафт – от новите баланси на (икономическата) власт в семейството през несравнимо мощния глобален метаболизъм на хора, стоки и идеи до безпрецедентната демократизация на достъпа до информация - не би могло да подмине и реликтите на патриархален статус и идентичност.

В контекста на тази изключително мащабна по обхвата и значимостта си глобална проблематика Румяна Стоилова фокусира вниманието си най-вече върху ерозията, но и инерцията на патриархалния модел в съвременното българско общество, отразена в социалната стратификация. Нейният подход е едновременно емпиричен, но и теоретически информиран, включвайки при това една много важна тенденция в

съвременното развитие на социологията: систематичната съпоставка на (джендър-стратификационните) промени в отделно взетото национално общество (България, в случая) с тези в други национални (най-вече, европейски) общества. Това, което вълнува доц. Стоилова са, по-специално, такива взаимоотношения като:

Кои са факторите за "продължаващото възпроизводство на неравенствата по пол" на пазара на труда в съвременните общества въобще и в пост-комунистическото българско-общество, в частност?

Каква е относителната степен на развитие на равенството между половете в бившите европейски социалистически страни в зависимост от квалификацията на индивидите?

Каква е относителната роля в това отношение на "културата, семейството, пазара на труда и институционалните политики"?

Как се променя джендър-съотношението между платения и неплатения труд в различните европейски общества?

Защо въпреки настъпилото след 1989 г. практическо изравняване на образователните статуси на жените и мъжете на трудовия пазар в България те продължават да бъдат третирани по нееднакъв начин?

Каква комбинация от институционални политики би оказала максимално рационализиращо въздействие в България в условията на днешните икономически, политически и социо-културни реалии? И т.н.

Ще подчертая изрично, че цялата тази серия от въпроси и теми в пресечната област на пола и стратификацията, при това видяна в крос-национална сравнителна перспектива, е безспорно

нещо твърде значимо както в чисто научния си аспект, така и в аспекта на социалната практика. Тя е представена в подавяващото мнозинство от рецензираните публикации на кандидатката в конкурса, без това да е основание да пренебрегнем останалите. Макар и в качеството на допълнителен щрих няколкото публикации, посветени на социалните измерения на екологическия проблем у нас само подчертават изострената чувствителност на доц. Стоилова към богатството на проблематиката, породена от глобалната епоха.

2) За професионалното качество на чисто научната активност на кандидатката в конкурса бихме могли да съдим най-вече по такива индикатори като: а) степента на оригиналност/небаналност на предложените идеи, на аргументацията и заключенията; б) професионалната и култура (вкл. тази на езика и изказа); в) престижът на списанията и издателствата, където са публикувани нейните текстове; г) отзвукът им в националната и, особено, в международната научна общност. По отношение на първото ще подчертая, например, че - в резултат на приведените от Р. Стоилова теоретични и емпирични аргументи - читателят на нейните публикации се убеждава в неправомерността на някои твърде витални, но и доста разпространени у нас възгледи. Като например, недооценката в нашето общество на ролята на национално-специфични джендър-ролеви модели и атитюди, убеждението че въвеждането в него на пазарните механизми едва ли не автоматично води към неговата рационализация или пък че в съвременните условия семейният произход на индивида играе пренебрежимо малка роля за позиционирането му в социално-стратификационна перспектива.

Обратно на това, осъщественият от нея анализ в поредица от трудове логично ни подвежда към алтернативен тип разбиране. Пред нас възниква съществено различна, но твърде убедителна картина на обществото ни, в която действието на пазарните механизми се задържа и изкривява от резистентността на все още твърде действителен патриархален менталитет и идентичности и където семейният произход и характерните джендър ролеви модели и атитюди- макар и в по-меритократична версия - продължават да играят твърде сериозна роля в процесите на социална стратификация. Сериозността и надеждността на тази картина се подчертават и от факта, че немалка част от резултатите е постигната в един здравословен климат на европейски сравнителни изследвания (Международната програма TransEurope, в частност), където високите изследователски стандарти и нонконформисткият организиран скептицизъм формират допълнителни условия за научно качество.

Погледнато в (професионално)културното измерение следва да изразя трайното си впечатление за завидно познаване от доц. Стоилова на основния масив от български и международни публикации в областта на научната и специализация. При това става дума не просто за формални позовавания, демонстриращи информираност, а за такива, които представляват органична част от вътрешната логика и смисловата тъкан на собствените и научни трудове. Последните са много добре структурирани, идеите - разбираемо изразени и довеждащи до читателя основните послания на автора. Важно е да се има предвид, че голямото мнозинство от тях са публикувани или в списания с импакт-фактор или в индексирани списания. Около половината от публикационната активност на Р.

Стоилова след доцентурата е на английски или немски език, получавайки, по наблюденията на автора, общо сто и шестнадесет цитирания.

Разбира се, не всичко от написаното от кандидатката в конкурса ми се струва еднакво убедително и трудно оспоримо. Така например, в студията "Опазване на природата и устойчиво развитие: стратифицираното обществено мнение" (съвместно с Фр. Биери) се прави един предизвикващ интерес опит на базата на представително за страната социологическо изследване да се провери и сравни обяснителния потенциал на две влиятелни социологически теории: тези за рационалния актьор и за т.н. културална промяна (culture shift). Съпоставят се, по-специално, техните възможности за обяснение на различията в отношението към състоянието и проблемите на околната среда в зависимост от пола, възрастта, етническата принадлежност, образованието, социално-икономическия статус на индивидите. Въпреки липсата на отчетливост и категоричност в заключенията, сравнението като че ли сочи към известно преимущество на теорията за рационалния актьор. Едно от твърденията, сочещи в тази посока можем да открием на с. 22: "Нашите резултати не подкрепят констатациите в литературата, че загрижеността за околната среда нараства с увеличаването на доходите поради изместването към нематериални ценности". Тук от контекста става ясно, че в качеството на фактор за пост-материалистичните промени се имат предвид актуалните доходи на населението.

Затова нека припомним едно от централните положения в пост-материалистичната концепция на Ингълхарт: еволюцията на ценностните ориентации не протича успоредно на актуалното увеличение на доходите, а с значително закъснение спрямо него (от порядъка на няколко десетилетия), поради ключовата поля в

това отношение на ранната, детско-юношеска социализация и в зависимост от степента на благополучие и сигурност, които са били характерни за нея (вж. Inglehart, 1990, p. 69). Този тип несъгласуваности - особено в области, които са вторични в йерархията на интересите на доц. Стоилова - не променят цялостното ми впечатление за сериозна стойност и значимост на научно-изследователската и дейност. Ще повторя основните и измерения, резюмирайки: изключителна важност и актуалност на проблематиката; безусловна интересност на тезите и заключенията, както и убедителност на аргументите; серия от публикации в авторитетни национални и международни издания.

3) Наред с това като директор на ИИОЗ , доц. Стоилова прилага големи усилия за повишаване на международната му видимост, както и за продължаващата преориентация на института по посока на все по-тясното трансевропейско сътрудничество в социалните науки. Нейната собствена проевропейска ценностна система канализира научно-организационната и дейност в три взаимнообвързани направления: мобилизация на институтския потенциал чрез периодични атестации, основани на съвременни процедури на научна оценка; интензификация на контактите, вкл. на съвместните международни сравнителни изследвания с колеги и институции както от Европа, така и от останалата част от света; интеграция на изследванията с фундаментален характер с такива, които обслужват интересите директно на българската държава и общество. Ще добавя и немаловажното обстоятелство, че доц. Стоилова много сполучливо съчетава изследователските си и организационни ангажименти с успешна преподавателска работа (понастоящем в СУ и НБУ).

Имайки предвид всичко казано дотук, настоятелно и без никакви съмнения препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на доцент дсн Румяна Иванова Стоилова академичната длъжност "професор".

24. 10. 2013 г.

София

(Галин Горнев)